

Kant

Hendrik Adriaanse

◆ bytový seminář, česky | německy, vznik: 9. 4. 1982

◆ private seminar, Czech | German, origin: 9. 4. 1982

Kant [1982]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1982-04-09 Hendrik Adriaanse – Kant (1) [LVH269VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Rozumová víra nedostčující, ale subjektivně je dostačující.

Weil es objektiv unzureichend ist, darf diesem Bedürfnis nicht schrankenlos zugegeben werden.

Protože je objektivně nedostačující, nesmí se klást žádné překážky k dalšímu rozboru, nebo teď nevím k čemu tam.

Ono není to tak, že nemůže bez omezení být uplatňována?

Jo, aha, jo. Nemůže být uplatňována bez omezení tedy.

Schwärmerei, das heißt allerhand Träumereien auf dem übersinnlichen Gebiet, sollen sorgfältig vermieden werden.

Naproti tomu blouznění, to jest snění na poli nadsmyslových věcí, musí být zcela odmítnuto.

Darüber schreibt Kant Seite zweihunderteinundsiebzig und zweihundertzweiundsiebzig.

O tom píše na straně dvě stě sedmdesát jedna a dvě.

Auf Seite zweihundertzweiundsiebzig über den Einfluss reiner geistiger Naturwesen. Das ist alles Schwärmerei.

Tam píše třeba o vlivu čistých duchovních přírodních bytostí. To všechno je blouznění.

Wohl aber kann uns der Vernunftglaube zur Annahme eines ersten Urwesens, einer obersten Intelligenz führen.

Ale naproti tomu nás rozumová víra může vést k přijetí, k uznání posledního stvořitele, poslední bytosti, té prabytosti, která zaručuje něco. Jako nejvyšší intelligence a zároveň nejvyššího dobra.

In der Hinsicht stimmt Kant Mendelssohn zu.

A v této věci Kant souhlasí s Mendelssohnem.

Aber dann darf das Subjektive nicht für ein Objektives angesehen werden.

Ale pak ovšem toto subjektivní nemůže být nahlíženo, nemůže být považováno za objektivní.

Bedürfnis ist nicht Einsicht.

Potřeba rozumu není nahlédnutí.

Seite zweihundertzweiundsiebzig in der Anmerkung.

Dole na straně dvě stě sedmdesát dva v poznámce.

Das war der Fehler Mendelssohns.

To byl Mendelssohnův omyl, chyba.

Mendelssohn spekulierte, anstatt zu kritisieren und den praktischen Vernunftgebrauch zu betonen.

Mendelssohn spekoval, místo co by kritizoval, tedy byl kritický, a používal rozumovou... teď jsem to zapomněl.

Im Grunde aber folgte Mendelssohn dabei unbewusst einem Vernunftbedürfnis.

Ale nevědomky Mendelssohn sledoval skutečnou potřebu rozumu.

Und sein festes Vertrauen auf die Vernunft als einzige Probestein der Wahrheit war nach Kant lobenswert.

A jeho zásada všechno založit na rozumu je podle Kanta chvályhodná.

Denn der Vernunftglaube, der sich aus dem Bedürfnis der Vernunft ergibt, muss tatsächlich unser Kompass und Orientierungsmittel im Übersinnlichen sein.

Neboť rozumová víra se musí stát naším kompasem v orientaci v oblasti nadsmyslového.

Seite zweihundertsechundsiebzig.

Strana dvě stě sedmdesát šest.

Das gilt dann namentlich auch in Bezug auf den Gottesbegriff.

A to zejména pak platí, pokud jde o pojem Boha.

Seite zweihundertsiebenundsiebzig und folgende.

Dvě stě sedmdesát sedm a další.

Eine Orientierung an der unmittelbaren Anschauung ist in Bezug auf Gott unmöglich.

Orientovat se na nějaké bezprostřední nahlédnutí, názor na Boha, je podle Kanta vyloučené.

Seite zweihundertsiebenundsiebzig unten findet sich dieser Ausdruck unmittelbare Anschauung.

Dvě stě sedmdesát sedm dole, tam se vyskytuje ten výraz bezprostřední názor.

Und damit macht Kant dann den Übergang zur Auseinandersetzung mit Jacobi.

A tady Kant zakládá ten přechod k pozici Jacobiho, tedy ke kritice.

Besonders beachtlich ist die lange Anmerkung auf Seite zweihundertneunundsiebzig, in der Kant den Spinozismus erörtert.

Zejména důležité je tady, co říká Kant v poznámce na straně dvě stě sedmdesát devět, když se vyjadřuje k spinozismu.

Jacobi bekannte sich zum Spinozismus und berief sich dazu, wie gesagt, auch auf Kant.

Jacobi se přiznává k spinozismu a, jak už bylo řečeno, odvolává se přitom na Kanta.

Kant distanziert sich nun davon.

Kant se však nyní od toho distancuje.

Der Spinozismus ist nach ihm Dogmatismus und führt zur Schwärmerei.

Spinozismus podle něho je dogmatismem a vede k blouznění.

Kant stellt dann dem Spinozismus den Kritizismus, also seine eigenen philosophischen Position entgegen.

A proto staví proti spinozismu takzvaný kriticismus, to jest svou vlastní filosofickou pozici.

Dieser gäbe das beste Mittel an die Hand, sich vom Dogmatismus wie von der Schwärmerei zu lösen.

A právě kriticismus nám dává do ruky nejlepší prostředek, jak se distancovat jak od dogmatismu, tak od blouznění.

Der Schluss des Aufsatzes ist bemerkenswert.

Závěr článku je pozoruhodný.

Er appelliert an den Wert der Denkfreiheit.

Kant apeluje na vysokou hodnotu myšlenkové svobody...

Denn es zu bewahren gilt.

...kterou je třeba zachovat.

Die Denkfreiheit wird nicht weniger als durch den Dogmatismus durch die Schwärmerei und durch die Sprünge des Genies dieser neuartigen Jacobischen Glaubensphilosophie bedroht.

Svoboda myšlení je ohrožena nejenom dogmatismem, ale také tím blouzněním, tím takovým bez nějakého... bez... [nesrozumitelné] duchým, bláznivým rozumem nebo co to tam je.

Jiný hlas: To je *Schwung*, že? *Schwung*, jo, to je takové... No, *Schwung* je *Sprung* nebo tak něco, ne? Tím, že se sebou mrská prostě dál.

Hejdánek: Jo.

Jiný hlas: *Aberglaube und völlige Gesetzlosigkeit im Denken. Also Aberglaube und völlige Gesetzlosigkeit... Gesetzlosigkeit im Denken.*

Hejdánek: Pověra a naprostá nezákonnost nebo neuznávání zákonů, bezzákonnost.

Jiný hlas: *Diese sind beide gleich gefährlich.*

Hejdánek: Jsou obojí stejně nebezpečné.

Jiný hlas: *Die Vernunft soll beiden gegenüber gehandhabt werden, nur so wird wahre Aufklärung – Seite 283 in der Anmerkung – erreicht.*

Hejdánek: Proti oběma je třeba zdůraznit práci rozumu, jenom tak je možné se dobrat k osvícení.

Jo, a to je právě to osvícení, že vlastně, to není v tom smyslu historickém, i když to asi tady taky trošičku naráží, že jo. To je to osvícení, které umožňuje tedy najít tu pravou cestu mezi těmi nebezpečími.

Jiný hlas: *So viel zum Ansatz.*

Hejdánek: A tedy tolik k úvodu.

Jiný hlas: *Also wir werden eine kleine Weile Pause machen. Gut. Richtig. Aber wenn... aber wenn Sie bevorzugen, es Zeile für Zeile jetzt zu lesen, dann finde ich das auch gut. Dann müssen wir uns realisieren,*

dass wir heute Abend nicht fertig werden. Also was Sie wollen, es ist mir gleich.

Hejdánek: Tady otázka je tedy, kdybychom to chtěli číst větu po větě, tak je to taky možné, jenomže pak se musíme uvědomit, že to dneska nemůžeme zdaleka přechíst. Takže se musíme rozhodnout. Já myslím, že je v pořádku, že to necháme na profesorovi Wienzovi, který vybere místa, kde si myslí, že je to rozhodující a tam se na tom budeme soustředit. *Ich glaube, dass das am besten wird, wie Sie es vorhaben, gewisse, gewisse Stellen auszuwählen und dort darüber zu diskutieren. Ja ja.*

Jiný hlas: *Aber dann ist also an Ihnen das Wort jetzt, dann, oder ich kann auch sagen, was ich wichtig finde und darauf noch mal hinzeigen, das könnte auch sein.*

Hejdánek: Tak máte nějaké místo, které byste chtěli tady prodiskutovat, tedy o kterém máte za to, že by se mělo k tomu...

Jiný hlas: *Also niemand? Ich werde eine kleine Frage stellen. Gut. Also in gewissem Sinne bringt der Text Kants den Leser bzw. den Leser, der Kant nicht vorher kennt, den jungen Leser sagen wir, ein bisschen in Enttäuschung, weil wir uns etwas anderes vorstellen, wenn wir nach der Orientierung unseres Denkens fragen. Also stellen wir uns etwas anderes vor, als was hier diskutiert wird. Was haben wir vor, zum Beispiel? Also es gibt viele Philosophien, jeder Philosoph hat eine eigene, und auch nur einen Philosophen zu lesen, da verfällt man in vielerlei Komplexe und ja, wir verstehen es nicht, es ist überhaupt unübersehbar, wir verstehen einige Gedanken, aber nicht das Ganze. Also wie sollen wir uns im Denken orientieren? Wir sind denkende Wesen, wir sind geübt zu denken, aber wir wissen, dass unser Denken unzureichend ist, wir wollen besser denken als wir jetzt im Stande sind. Aber wie sollen wir uns orientieren? Mit welchem Denker sollen wir beginnen, mit welchen Büchern und so weiter, und in den philosophischen Erläuterungen? Wie soll... also das ist eigentlich das, was der junge Leser erwartet. Ja, und da wird er enttäuscht, weil man hier die ganze Frage der Orientierung in gewissem Sinne sehr deformiert. Es ist nur eine Bestrebung, oder eine innere Notwendigkeit... Notwendigkeit ist nicht in seinem Stil, also es ist Bedürfnis, aber das ist nicht ganz klar, unser Vernunft... also wie können wir uns nach unserem Bedürfnis orientieren? Das heißt, das ist doch zu animalisch, zu undenkerisch. Wir haben Hunger oder Durst und deswegen ist uns gleich, ob hier schöne Gemälde sind, oder ob in der Natur schöne Blumen sind, wir wollen Kartoffeln und Brot und so was. Ja, also Bedürfnis in der Orientierung... das ist eigentlich nur das, was man hören könnte. Ich formuliere es statt der anderen. Ist das allen klar, was hier gefragt wird?*

Hejdánek: Já jsem to srozumitelně velmi stručně shrnul v češtině. Říkal pro začátek, že vlastně člověka, který Kanta nezná a čte ten text kvůli Kantovi spíš než kvůli tomu, co tam je, co to znamená se orientovat v myšlení, takže většina takto předem nepřipravených lidí, mladých lidí zejména, že bude čekat úplně něco jiného, než o co tam jde. A zejména tedy *filosofii* je mnoho a teď nevíme, na kterého dát a na kterého ne, které knížky číst, které ne, čím začít. A když něco čteme, je to takový komplikovaný všecok a tady jak se v tom orientovat, že třeba v Heideggerovi nebo v Husserlovi, jak se v tom orientovat. Topíme se v těch myšlenkových souvislostech a není to dost přehledné, nevyznáme se v tom. Tohle je pro nás otázka: jak se v tomto orientovat. A teď Kant vlastně vykládá něco o něčem úplně jiném a dělá z té orientace otázku potřeby rozumu. A tady je to zas nepřehledné, není to docela jasné, jak může potřeba být orientační pomůckou, že to je příliš živočišné, takřikajíc, že když máme hlad nebo žízeň, tak nemáme smysl pro krásu malovaného obrazu nebo krásu přírody, nejdřív se musíme najíst a napít. Takže je to otázka, jak nás potřeba, což je cosi méně hodnotného, jak nás může orientovat.

Jiný hlas: *Ich teile die Frage in zwei Stücke. Das erste ist: Wie sollen wir uns im Denken orientieren? Dazu folgendes: Der Titel des Aufsatzes lautet nicht „Wie sollen wir uns im Denken orientieren?“, sondern „Was heißt: sich im Denken orientieren?“. Die Frage Kants ist also eine andere. Kant versucht, in einem Streit einzugreifen, in dem er von zwei Seiten zugleich gedrängt wurde, in dem es für ihn darauf ankam, seine eigene Position gegen zwei Seiten hin deutlich zu klären und dazu auch den heillosen Doppelsinn des Grundbegriffs der Orientierung, der in diesem Streit eine wichtige Rolle spielte, wegzuschaffen.*

Jiný hlas: Tak rozdělil bych odpověď na dvě části a v první bych upozornil na to, že nadpis nezní „Jak se orientovat v myšlení?“, nýbrž „Co to znamená orientovat se v myšlení?“. Čili Kantova otázka je jiná. Teď je

důležitá ta situace v existujícím sporu *filosofickém*, tam má obhájit Kant svou vlastní pozici proti pozicím jiným a tedy má vyložit své místo v tom sporu.

Jiný hlas: *Also sein Anliegen in diesem Aufsatz ist zuerst Klärung des Begriffs Orientierung.*

Jiný hlas: A proto jeho hlavním cílem v tomto článku je vyjasnit otázku, co to je ta orientace.

Jiný hlas: *Wenn er nun gezwungen wäre auf die Frage „Wie sollen wir uns im Denken orientieren?“ zu antworten, dann wäre diesem Aufsatz vielleicht auch einige Hinweise zu entnehmen.*

Jiný hlas: Kdyby tématem výkladu bylo, jak se orientovat v myšlení, tak by bylo možno dokonce i z tohoto vyvodit nějaké pokyny.

Jiný hlas: *Kant sagt nicht, wie man anfangen soll, welche Bücher man zuerst lesen soll und welche dann, aber er sagt in diesem Aufsatz ganz klar, dass man sich orientieren soll mit Hilfe der reinen Menschenvernunft.*

Jiný hlas: Autor nám tady vůbec neříká, jak máme postupovat při své orientaci, to jest na které myslitele, na které knihy se máme orientovat a podobně, nýbrž říká nám, jak při orientaci je třeba se spolehnout na čistý lidský rozum.

Jiný hlas: *Also sein Hinweis, welcher Mittel man zur Orientierung gebrauchen muss, welchen Mitteln man im Denken zur Orientierung gebrauchen muss, ist das Denken selbst.*

Jiný hlas: Takže odpověď na otázku, jakých prostředků je třeba v myšlenkové orientaci použít, zní, že tím prostředkem je myšlení samo.

Jiný hlas: *Gebrauche deinen Verstand, wage es, selbst zu denken. Das wäre seine Antwort auf die Frage „Wie soll ich mich im Denken orientieren?“*

Jiný hlas: Jeho odpověď na otázku, jak se mám orientovat v myšlení, by byla: odvaž se spolehnout se na svůj vlastní rozum.

Jiný hlas: *In dieser Hinsicht ist Kant wirklich Aufklärungsphilosoph, so wie es in der Schlussanmerkung auch deutlich wird.*

Jiný hlas: V tomto smyslu je opravdu Kant osvícenským *filosofem*, jak je to vyjasněno v té poznámce závěrečné.

Jiný hlas: *Auf die Freiheit des Denkens, auf die Gewährleistung dieser Denkfreiheit kommt ihm alles an. Das ist das entscheidende Mittel, sich im Denken zu orientieren.*

Jiný hlas: Na spolehnutí na rozum, na takovéto provedení nebo prostě na obhájení práce rozumu a svobody myšlení, na tom všechno záleží.

Jiný hlas: *Und die Frage, welche Bücher man zuerst und welche dann lesen soll, ist eine pädagogische Frage, die nur dann gut zu lösen ist, wenn man diesen Ausgangspunkt, also das „Wage, selbst zu denken“, akzeptiert.*

Jiný hlas: A proto jakákoliv odpověď na tu otázku, co je třeba číst a na které myslitele je třeba dát a tak dále, na tuhle otázku je možno odpovědět teprve za předpokladu, že je vyřešena ta nejzákladnější otázka, tudíž jak vůbec je možno se v myšlení orientovat a co to znamená orientace v myšlení.

Jiný hlas: *Nun zu dem Wort „Bedürfnis“, also zweites Stück.*

Jiný hlas: A druhý bod k otázce potřeby.

Jiný hlas: *Tatsächlich ist dieser Begriff nicht ganz klar.*

Jiný hlas: Vskutku tento pojem není zcela jasný.

Jiný hlas: *Man kann sich aber fragen, ob das Kant zum Vorwurf oder vielmehr zum Lobpreis gereicht.*

Jiný hlas: Je možno se ptát, jestli je možno tuhle nevyjasněnost přičíst Kantovi k dobrému nebo k špatnému, ke zlému.

Jiný hlas: *Stellen wir uns zuerst mal ein Denken vor, das diesen Begriff überhaupt beseitigen will.*

Jiný hlas: Představme si tedy filosofickou pozici, která by tento pojem zcela chtěla odstranit.

Jiný hlas: *Ein Denken also, das leugnet, dass die Vernunft irgendwelches Bedürfnis hat.*

Jiný hlas: To jest koncepci, která by popřela, že rozum má nějakou potřebu.

Jiný hlas: *Was für ein Denken wäre das?*

Jiný hlas: Jaké by to bylo myšlení?

Jiný hlas: *Das wäre ein Denken, das sich streng auf das, was die Sinne darreichen, beschränkt.*

Jiný hlas: To by byl takový rozum, jehož myšlení by se orientovalo jenom na to, co nám poskytují smysly.

Jiný hlas: *Das wäre ein sensualistischer Empirismus.*

Jiný hlas: To by byl *sensualistický empirismus*.

Jiný hlas: *Demgegenüber hält Kant aufrecht, dass das Übersinnliche, von dem wir nichts wissen können, von dem wir keine objektive Erkenntnis haben können, dennoch in das Denken hineingehört.*

Jiný hlas: Oproti tomu drží Kant stanovisko, že nadsmyslové, o němž nemůžeme nic vědět – to teď byla druhá formulace – o němž nemůžeme mít žádné objektivní vědění, přesto k tomu rozumu patří, a ne k objektivnímu vědění, nýbrž k rozumu.

Jiný hlas: *Also nach ihm umfasst Denken mehr als objektive Erkenntnis.*

Jiný hlas: U Kanta tedy znamená myšlení víc než jen objektivní poznání, tedy rozsah myšlení je větší než rozsah objektivního poznání.

Jiný hlas: *Persönlich finde ich das sehr attraktiv.*

Jiný hlas: Osobně to shledávám jako velice atraktivní.

Jiný hlas: *Und würde ich daraus Kant keinen Vorwurf machen.*

Jiný hlas: A nedělal bych z toho tedy žádnou výtku Kantovi.

Jiný hlas: *Nun die andere Seite.*

Jiný hlas: A nyní druhá strana.

Jiný hlas: *Stellen wir uns ein Denken vor, das auf die Grenzsetzung, auf die Selbstbeschränkung der Vernunft verzichtet.*

Jiný hlas: Představme si myšlení, které zanedbává stanovení mezí, zanedbává otázku, jak stanovit meze svého rozumu, otázku kladení mezí rozumu.

Jiný hlas: *Ein Denken also, das vorgibt, objektive Erkenntnis haben zu können von dem, was unsere Erfahrung überschreitet.*

Jiný hlas: Zanedbává otázku kladení mezí rozumu. Myšlení, které se zabývá nebo dává zvlášť volno k tomu, se zabývat věcmi, o nichž nemáme žádnou zkušenost.

Jiný hlas: *Ein Denken, das sich nicht mehr verpflichtet fühlt, jedes Mal die Prüfung der Erfahrung sich zu unterwerfen.*

Jiný hlas: Myšlení, které si nedává za úkol vždy znovu přezkoumat své výsledky srovnáním se zkušeností.

Jiný hlas: *So ein Denken wäre eine Art Fantasie, in der alles möglich ist.*

Jiný hlas: Takové myšlení by bylo svým způsobem fantazií, v níž by bylo všechno možné.

Jiný hlas: *In der alle Gedanken, ob sie nun in der Erfahrung begründet sind oder nicht, ein gleiches Recht haben.*

Jiný hlas: V níž by všechny myšlenky měly stejné právo, ať už jsou oprávněné nebo ne.

Jiný hlas: *Auch so ein Denken verwirft Kant.*

Jiný hlas: Také takové myšlení zavrhuje Kant.

Jiný hlas: *Er will in seinem Denken zwischen Wahrheit und Unwahrheit unterscheiden können.*

Jiný hlas: Chce, aby bylo možno rozlišovat v každém myšlení mezi tím, co je pravda, a co není pravda.

Jiný hlas: *Auch in dieser Hinsicht ist er für mich persönlich attraktiv.*

Jiný hlas: I v tomto smyslu je pro mě osobně atraktivní.

Jiný hlas: *Nun, wenn wir diese beiden Seiten, gegen die Kant sich absetzt, zusammenbringen, dann entsteht von selber so ein Begriff wie Bedürfnis der Vernunft.*

Jiný hlas: A jestliže obě tyto strany podržíme v mysli, dáme dohromady, tak nám velice plasticky vynikne to, co lze myslet pod tím termínem nebo pod tím slovem potřeba rozumu.

Jiný hlas: *Einerseits ist damit also gesagt, dass wir nur innerhalb deutlicher und ziemlich enger Schranken objektive Erkenntnis, also Erfahrungserkenntnis haben können.*

Jiný hlas: Jednak je tím řečeno, že jenom uvnitř docela jasných a ještě k tomu docela úzkých mezí

zkušenostního poznání.

Hejdánek: Jednak je tím řečeno, že v tomto užití rozumu máme cestu k poznání otevřenou jenom v poměrně úzké cestě zkušenostní.

Jiný hlas: *Andererseits ist damit gesagt, dass das Denken, das philosophische Denken über die Erfahrung hinausgehen darf und sogar muss.*

Hejdánek: A na druhé straně je zároveň řečeno, že myšlení musí tuto zkušenostní bariéru, že může a dokonce musí tuto zkušenostní hranici překročit.

Jiný hlas: *Es ist die Würde der Vernunft, über das, was die Sinne darreichen, hinausgehen zu können.*

Hejdánek: Patří to k důstojnosti myšlení, že jde za meze toho, co nám poskytuje zkušenost.

Jiný hlas: *Ja, so viel zur Antwort. Also, das vielleicht noch zu Ihrem Ausdruck, dass es zu animalisch sei, dieses Wort „Bedürfnis“, ne?*

Hejdánek: Ještě k tomu vašemu výrazu, že je to příliš živočišné, ne?

Jiný hlas: *Ich würde also betonen mögen, dass dieses Bedürfnis der Vernunft sehr entschieden nichts Animalisches hat, sondern eben dasjenige ist, wodurch der Mensch als vernünftiges Wesen sich eben von den Tieren unterscheidet.*

Hejdánek: Bych zdůraznil, že to právě není nic živočišného, nýbrž naopak, že to je to, čím se člověk od všech živočichů liší.

Jiný hlas: *Dann schlage ich vor, že bychom si možná přečetli ten kousek o potřebě rozumu. Das wäre also Seite 270 unten und dann 271.*

Hejdánek: Teď si něco přečteme o té potřebě, konec 270 a začátek 71.

Jiný hlas: *Vielleicht fangen wir dann an mit dem Absatz: „Endlich kann ich diesen Begriff noch mehr erweitern...“*

Hejdánek: Začneme tím odstavcem, jak začíná *Endlich kann ich*, jo. Konečně můžeme tento pojem ještě dále rozšířit. Jde o pojem orientace. Neboť se to může týkat schopnosti orientovat se nejen v prostoru, to jest matematicky, nýbrž všeobecně v myšlení, to jest orientovat se logicky. Podle analogie lze velmi lehce uhádnout, že to bude záležitostí čistého rozumu vést, řídit jeho užití, když tento rozum, vycházející od všech známých předmětů zkušenosti, rozšíří svůj obor přes všechny hranice zkušenosti a najde pro ně [nesrozumitelné] pro ty předměty.

Jiný hlas: *Da möchte ich dann betonen die Worte, die Ausdrücke, dass diese logische Orientierung ein Geschäft der reinen Vernunft sein werde.*

Hejdánek: Tady si vyjasníme několik výrazů. Teď první, že to bude záležitost čistého rozumu.

Jiný hlas: *Da ist also ein Gegensatz zu Mendelssohn vollzogen.*

Hejdánek: Tam je vysloven protiklad proti pozici Mendelssohnově.

Jiný hlas: *Es ist nicht die Orientierung mit Hilfe des gesunden Menschenverstandes, sondern mit Hilfe der reinen Vernunft.*

Hejdánek: Není to orientace pomocí zdravého rozumu, nýbrž pomocí čistého lidského rozumu.

Jiný hlas: *Und der Unterschied zwischen beiden kann ich vielleicht noch mal kurz so charakterisieren, dass der gesunde Menschenverstand zum Dogmatismus führen kann, dagegen die reine Vernunft immer kritisch ist und bleibt.*

Hejdánek: Ten rozdíl bych mohl znovu připomenout, totiž že zdravý lidský rozum vede k dogmatismu, kdežto čistý rozum pracuje vždycky kriticky.

Jiný hlas: *Dann zweiter Punkt: Ich möchte auf dieses Wort „erweitern“ zwei Zeilen weiter...*

Hejdánek: Dále bych chtěl upozornit na slovo „rozšířit“ o dvě řádky dolů, rozšířit za hranice veškeré zkušenosti.

Jiný hlas: *Also die reine Vernunft, wie ich eben sagte, bleibt nicht innerhalb der Grenzen der Erfahrung, sondern geht darüber hinaus.*

Hejdánek: Jak bylo řečeno, čistý rozum nezůstává v mezích zkušenosti, nýbrž překračuje je.

Jiný hlas: *Vielleicht kann man hier auch noch betonen das Wörtchen „will“...*

Jiný hlas: *die Vernunft „will“ sich erweitern über die Grenzen der Erfahrung.*

Hejdánek: A je tam možno také zdůraznit, že tam je, že chce rozšířit ten svůj obor přes hranice veškeré zkušenosti.

To je ten důvod v tom, má tu tendenci, chce.

Jiný hlas: *Also, Denken ist für Kant mehr als nur Verstandesgebrauch im Zusammenhang mit der Erfahrung, Denken ist mehr als das Erwerben objektiver Erkenntnis, Denken ist auch über die Erfahrung hinausgehen.*

Hejdánek: Myšlení je pro Kanta víc než jenom použití – tady je rozdíl teda v *Verstand* a *Vernunft* – že tedy toho rozvažování v rámci zkušenosti.

Jiný hlas: Je víc než získání objektivního poznatku.

Hejdánek: Je víc než získání objektivního poznatku a ještě něco předtím.

Jiný hlas: *Der nächste Satzteil bedeutet dies: wenn das Denken sich so erweitert, oder wenn die reine Vernunft sich so über die Grenzen der Erfahrung erweitert, dann findet sie kein Objekt der Anschauung mehr vor, sondern bloß Raum für solche Objekte. Also, das meint, dass wenn man über Erfahrung hinausgeht, man es mit Gegenständen überhaupt zu tun bekommt.*

Hejdánek: V další části věty vidíme, že když rozum překročí tu hranici zkušenosti, tak že už nemá co dělat s žádným předmětem, s žádným objektem názoru, ale pouze s prostorem, kde něco takového najde. A to znamená, že tedy v tom prostoru už nic takového jako předmět, objekt není.

Jiný hlas: *Ja, vielleicht so viel dazu. Darf ich eine Bemerkung, nur aus dieser Formulierung...*

--- (1982-04-09 Hendrik Adriaanse – Kant (1) [LVH269VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: *Vernunftglaube*

Hejdánek: Rozumová víra nedostáčující, ale subjektivně je dostáčující.

Jiný hlas: *Weil es objektiv unzureichend ist, darf diesem Bedürfnis nicht schrankenlos zugegeben werden.*

Hejdánek: Protože je objektivně nedostatečující, nemůže se klást, nesmí se klást žádné překážky k dalšímu rozboru, nebo teď nevím k čemu tam.

Jiný hlas: Nebo ono je to tak, že nemůže být bez omezení uplatňována.

Hejdánek: Jo, aha, jo. Nemůže být uplatňována bez omezení teda.

Jiný hlas: *Schwärmerei, das heißt allerhand Träumereien auf dem übersinnlichen Gebiet sollen sorgfältig vermieden werden.*

Hejdánek: Naproti tomu blouznění, to jest snění na poli nadsmyslových věcí, musí být zcela odmítnuto.

Jiný hlas: *Darüber schreibt Kant Seite 271 und 272.*

Hejdánek: O tom píše na straně 271 a 2.

Jiný hlas: *Auf Seite 272 über den Einfluss reiner geistiger Naturwesen, das ist alles Schwärmerei.*

Hejdánek: Jo, tam píše třeba o vlivu čistých duchovních přírodních bytostí.

Jiný hlas: *Wohl aber kann uns der Vernunftglaube zur Annahme eines ersten Urwesens, einer obersten Intelligenz führen.*

Hejdánek: Ale naproti tomu nás rozumová víra může vést k přijetí, k uznání posledního stvořitele, poslední bytosti, která co, v podstatě prabytosti, která zaručuje něco nebo tak.

Jiný hlas: Jako nejvyšší inteligence a zároveň nejvyššího dobra.

Hejdánek: Jako nejvyšší inteligence a zároveň nejvyššího dobra.

Jiný hlas: *In der Hinsicht stimmt Kant Mendelssohn zu.*

Hejdánek: A v této věci Kant souhlasí s Mendelssohnem.

Jiný hlas: *Aber dann darf das Subjektive nicht für ein Objektives angesehen werden.*

Hejdánek: Ale pak ovšem toto subjektivní nemůže být nahlíženo, nemůže být považováno za objektivní.

Jiný hlas: *Bedürfnis ist nicht Einsicht.*

Hejdánek: Potřeba rozumu není nahlédnutí.

Jiný hlas: *Seite 272 in der Anmerkung.*

Hejdánek: Dole na straně 272 v poznámce.

Jiný hlas: *Das war der Fehler Mendelssohns.*

Hejdánek: To byl Mendelssohnův omyl.

Jiný hlas: *Mendelssohn spekulierte anstatt zu kritisieren und den praktischen Vernunftgebrauch zu betonen.*

Hejdánek: Mendelssohn spekuloval místo co by kritizoval, tedy byl kritický a používal rozumu [nesrozumitelné].

Jiný hlas: *Im Grunde aber, so geht der Text weiter, im Grunde aber folgte Mendelssohn dabei unbewusst einem Vernunftbedürfnis.*

Hejdánek: Ale nevědomky Mendelssohn sledoval skutečnou potřebu rozumu.

Jiný hlas: *Und sein festes Vertrauen auf die Vernunft als einzigen Probierstein der Wahrheit war nach Kant lobenswert.*

Hejdánek: A jeho zásada všechno založit na rozumu je podle Kanta chvályhodná.

Jiný hlas: *Denn der Vernunftglaube, der sich aus dem Bedürfnis der Vernunft ergibt, muss tatsächlich unser Kompass und Orientierungsmittel im Übersinnlichen sein.*

Hejdánek: Neboť rozumová víra musí se stát naším kompasem v orientaci v oblasti nadsmyslové.

Jiný hlas: *Seite 276.*

Hejdánek: Stran 276.

Jiný hlas: *Das gilt dann namentlich auch in Bezug auf den Gottesbegriff.*

Hejdánek: A to zejména pak platí, pokud jde o pojem Boha.

Jiný hlas: *Seite 277 und folgende.*

Hejdánek: 277 a další.

Jiný hlas: *Eine Orientierung an der unmittelbaren Anschauung ist in Bezug auf Gott unmöglich.*

Hejdánek: Orientovat se na nějaké bezprostřední nahlédnutí, názor na Boha je podle Kanta vyloučené.

Jiný hlas: *Seite 277 unten findet sich dieser Ausdruck unmittelbare Anschauung.*

Hejdánek: 277 dole, tam se vyskytuje ten výraz bezprostřední názor.

Jiný hlas: *Und damit macht Kant dann den Übergang zur Auseinandersetzung mit Jacobi.*

Hejdánek: A tady Kant zakládá ten přechod k pozici Jacobiho.

Jiný hlas: Tedy ke kritice.

Jiný hlas: *Besonders beachtlich ist die lange Anmerkung auf Seite 279, in der Kant den Spinozismus erörtert.*

Hejdánek: Zejména důležité je tady, co říká Kant v poznámce na straně 279, když se vyjadřuje k spinozismu.

Jiný hlas: *Jacobi bekannte sich zum Spinozismus und berief sich dazu, wie gesagt, auch auf Kant.*

Hejdánek: Jacobi se přiznává k spinozismu a jak už bylo řečeno, odvolává se přitom na Kanta.

Jiný hlas: *Kant distanziert sich nun davon.*

Hejdánek: Kant se však nyní od toho distancuje.

Jiný hlas: *Der Spinozismus ist nach ihm Dogmatismus und führt zur Schwärmerei.*

Hejdánek: Spinozismus podle něho je dogmatismem a vede k blouznění.

Jiný hlas: *Kant stellt dann dem Spinozismus den Kritizismus, also seine eigenen philosophischen Position entgegen.*

Hejdánek: A proto staví proti spinozismu takzvaný kriticismus, to jest svou vlastní filosofickou pozici.

Jiný hlas: *Dieser gäbe das beste Mittel an die Hand, sich vom Dogmatismus wie von der Schwärmerei zu lösen.*

Hejdánek: A právě kriticismus nám dává do ruky nejlepší prostředek, jak se distancovat jak od dogmatismu, tak od blouznění.

Jiný hlas: Tedy od Mendelssohna taky.

Jiný hlas: *Der Schluss des Aufsatzes ist bemerkenswert.*

Hejdánek: Závěr článku je pozoruhodný.

Jiný hlas: *Er appelliert an den Wert der Denkfreiheit, den es zu bewahren gilt.*

Hejdánek: Kant apeluje na vysokou hodnotu myšlenkové svobody, kterou je třeba zachovat.

Jiný hlas: *Die Denkfreiheit wird nicht weniger als durch den Dogmatismus durch die Schwärmerei und durch die Schwünge des Genies dieser neuartigen Jacobischen Glaubensphilosophie bedroht.*

Hejdánek: Svoboda myšlení je ohrožena nejen dogmatismem, ale také tím blouzněním, tím takovým bez nějakým bezvládným rozumem nebo co to je.

Jiný hlas: *Schwung* je, já nevím, to je... *Schwung*, jo, to je jako vzpruha nebo něco takového.

Hejdánek: *Schwung* je vzpruha nebo něco takového, ne? Tím, že sebou mrská, prostě geniálně.

Jiný hlas: *Aberglaube und völlige Gesetzlosigkeit im Denken. Also, Aberglaube und völlige Gesetzlosigkeit im Denken.*

Hejdánek: Pověra a naprostá nezákonnost, nebo neuznávání zákonů...

Jiný hlas: Bezzákonnost.

Hejdánek: *Diese sind beide gleich gefährlich.* Jsou obojí stejně nebezpečné. *Die Vernunft soll beiden gegenüber gehandhabt werden, nur so wird wahre Aufklärung, Seite 283 in der Anmerkung, erreicht.* Proti nim je třeba zdůraznit práci rozumu, jenom tak je možné se ubránit.

Jo, a to je právě to osvětlení, že vlastně ne v tom smyslu historickém, i když to asi tady taky trošičku nahrává, že jo. To je to osvětlení, které umožňuje teda najít tu pravou cestu mezi těmi nebezpečími.

Jiný hlas: *So viel zum Auftakt. A tady tolik k úvodu. Also, wir werden eine kleine Weile Pause machen.*

Gut. Aber wenn... aber wenn Sie bevorzugen ist es Zeile vor Zeile jetzt zu lesen, dann finde ich das auch gut, dann müssen wir uns aber realisieren, dass wir heute Abend nicht fertig werden. Also was Sie wollen, ist es mir gleich.

Hejdánek: Tady otázka je teda, kdybychom to chtěli číst větu po větě, tak je to taky možné, jenomže pak si musíme uvědomit, že to dneska nemůžeme zdaleka přečíst. Takže se musíme rozhodnout. Já myslím, že je v pořádku, že to necháme na profesorovi [nesrozumitelné], kterej vybere místa, kde si myslí, že to je rozhodující, a tam se na tom budeme soustředit.

Jiný hlas: *Ich glaube, dass das am besten wird wie Sie es vorhaben, dass gewisse Stellen auszuwählen und dort darüber diskutieren. Ja ja. Aber dann ist also an Ihnen das Wort jetzt dann... oder ich kann auch sagen, was ich wichtig finde und darauf noch mal hinzeigen, das könnte auch sein.*

Hejdánek: Tak máte nějaký místa, který byste chtěli tady probrat, o kterých máte za to, že by se mělo k tomu...?

Jiný hlas: *Also, niemand, ich werde eine kleine Frage stellen. Gut. Also in gewissem Sinne bringt der Text Kants den Leser, beziehungsweise den Leser, der Kant nicht vorher kennt, den jungen Leser sagen wir, ein bisschen in Enttäuschung, weil wir uns etwas anderes vorstellen, wenn wir nach der Orientierung unseres Denkens fragen. Also, stellen wir uns etwas anderes vor, als was hier diskutiert wird. Was haben wir vor? Zum Beispiel, es gibt viele Philosophien. Jede Philosophie hat eine eigene. Und auch nur einen Philosophen zu lesen, da verfällt man in vielerlei Komplexe und ja wir verstehen es nicht. Es ist überhaupt unübersehbar, wir verstehen einige Gedanken, aber nicht das Ganze. Also wie, wie sollen wir uns im Denken orientieren? Wir sind denkende Wesen, wir sind geübt zu denken, aber wir wissen, dass unser Denken unzureichend ist. Wir wollen besser denken, als wir jetzt im Stande sind. Aber wie sollen wir uns orientieren? Mit welchen Denkern sollen wir beginnen? Mit welchen Büchern? Und so weiter. Und in den philosophischen Erläuterungen, wie sollen... also das ist eigentlich das, was der junge Leser erwartet. Ja, und da wird er enttäuscht, weil man hier die ganze Frage der Orientierung in gewissem Sinne sehr deformiert. Es ist nur ein Bestreben oder eine innere Notwendigkeit... Notwendigkeit ist nicht in seinem Stil, also es ist Bedürfnis. Aber das ist nicht ganz klar... unsere Vernunft. Also, wie können wir uns nach unserem Bedürfnis orientieren? Das heißt, das ist doch zu animalisch, zu undenkerisch. Wir haben Hunger oder Durst und deswegen ist uns gleich, ob hier schöne Gemälde sind, oder ob in der Natur schöne Blumen sind. Wir wollen Kartoffeln und Brot und so was. Ja, also Bedürfnis in der Orientierung. Also, das ist eigentlich nur das, was man hören könnte. Ich formuliere es statt der anderen. Ja ja ja. Ist das allen*

klar, was hier gefragt wurde?

Hejdánek: Jasno, já to zkusím velmi krátce zrekapitulovat v češtině. Říká, že pro začátek, že vlastně člověka, kterej Kanta nezná, nechte ho kvůli Kantovi, nýbrž kvůli tomu, o čem tam je, co to znamená se orientovat v myšlení. Takže většina takto předem připravených lidí, mladejch lidí zejména, že bude čekat úplně něco jinýho, než o co tam jde. Protože zejména filosofů je mnoho a teď nevíme, na kterýho dát a na kterýho ne, který knížky číst, který ne, čím začít. A když něco čteme, je to takový komplikovaný všecok a teď jak se v tom orientovat. Třeba v Heideggerovi nebo v Husserlovi, jak se v tom orientovat? Topíme se v těch myšlenkových souvislostech a nemáme – není to dost přehledné, nevyznáme se v tom. Tohle je pro nás otázka: jak se v tomhleto orientovat?

A teď Kant vlastně vykládá něco o něčem úplně jiném a dělá z té orientace otázku potřeby rozumu. A tady je to trochu nesrozumitelné, není to docela jasné, jak může potřeba být orientační pomůckou. Že to je příliš tedy živočišné, takřikajíc, že když máme hlad nebo žízeň, tak nemáme smysl pro krásu obrazu nebo krásu přírody, nejdřív se musíme najíst a napít. Takže je to otázka, jak nás potřeba, což je cosi méně hodnotného, jak nás může orientovat.

Jiný hlas: *Ich teile die Frage in zwei Stücke. Das erste ist: Wie sollen wir uns im Denken orientieren? Dazu folgendes: Der Titel des Aufsatzes lautet nicht „Wie sollen wir uns im Denken orientieren?“, sondern „Was heißt: sich im Denken orientieren?“. Die Frage Kants ist also eine andere. Kant versucht in einem Streit einzugreifen, in dem er von zwei Seiten zugleich gedrängt wurde, in dem es für ihn darauf ankam, seine eigene Position gegen zwei Seiten hin deutlich zu klären und dazu auch den heillosen Doppelsinn des Grundbegriffs der Orientierung, der in diesem Streit eine wichtige Rolle spielte, wegzuschaffen.*

Jiný hlas: Tak, rozdělil bych odpověď na dvě části a v první bych upozornil na to, že nadpis nezní „Jak se orientovat v myšlení?“, nýbrž „Co to znamená orientovat se v myšlení?“, čili Kantova otázka je jiná. Ted' je důležitá ta situace v existujícím sporu filosofickém, tam má obhájit Kant svou vlastní pozici proti pozicím jiným, a tedy má vyložit své místo v tom sporu.

Jiný hlas: *Also, sein Anliegen in diesem Aufsatz ist zuerst Klärung des Begriffes Orientierung.*

Jiný hlas: A proto jeho hlavním cílem v tomto článku je vyjasnit otázku, co to je ta orientace.

Jiný hlas: *Wenn er nun gezwungen wäre, auf die Frage „Wie sollen wir uns im Denken orientieren?“ zu antworten, dann wäre diesem Aufsatz vielleicht auch einige Hinweise zu entnehmen.*

Jiný hlas: Kdyby tématem výkladu bylo, jak se orientovat v myšlení, tak by bylo možno dokonce i z tohohle vyvodit nějaké pokyny pro orientaci.

Jiný hlas: *Kant sagt nicht, wie man anfangen soll, welche Bücher man zuerst lesen soll und welche dann, aber er sagt in diesem Aufsatz ganz klar, dass man sich orientieren soll mit Hilfe der reinen Menschenvernunft.*

Jiný hlas: Autor nám tady vůbec neříká, jak máme postupovat při své orientaci, to jest na které myslitele, na které knihy se máme orientovat a podobně, nýbrž říká nám, jak při orientaci je třeba se spolehnout na čistý lidský rozum.

Jiný hlas: *Also, sein Hinweis, welchen Mitteln man zur Orientierung gebrauchen muss, welchen Mitteln man im Denken zur Orientierung gebrauchen muss, ist das Denken selbst.*

Jiný hlas: Takže odpověď na otázku, jakých prostředků je třeba v myšlenkové orientaci použít, zní, že tím prostředkem je myšlení samo.

Jiný hlas: *Gebrauche deinen Verstand, wage es selbst zu denken. Das wäre seine Antwort auf die Frage „Wie soll ich mich im Denken orientieren?“.*

Jiný hlas: Jeho odpověď na otázku, jak se mám orientovat v myšlení, by byla: odvaž se spolehnout na svůj vlastní rozum, na myšlení.

Jiný hlas: *In dieser Hinsicht ist Kant wirklich Aufklärungsphilosoph, so wie es in der Schlussanmerkung auch deutlich wird.*

Jiný hlas: V tomto smyslu je opravdu Kant osvícenským filosofem, jak je to vyjasněno v té poznámce pod čarou.

Jiný hlas: *Auf die Freiheit des Denkens, auf die Gewährleistung dieser Denkfreiheit kommt ihm alles an. Das ist das entscheidende Mittel, sich im Denken zu orientieren.*

Jiný hlas: Na spolehnutí na rozum, na to provedení nebo obhájení práce rozumu a svobody myšlení, na tom všechno záleží.

Jiný hlas: *Und die Frage, welche Bücher man zuerst und welche dann lesen soll, ist eine pädagogische Frage, die nur dann gut zu lösen ist, wenn man diesen Ausgangspunkt, also das Wage-selbst-zu-denken, akzeptiert.*

Jiný hlas: A proto jakákoliv odpověď na tu otázku, co je třeba číst a na které myslitele je třeba dát a tak dále, na tuhle otázku je možno odpovědět teprve za předpokladu, že je vyřešena ta nejzákladnější otázka, totiž jak vůbec je možno se myšlenkově orientovat, neboli co to znamená orientace v myšlení.

Jiný hlas: *Nun zu dem Wort „Bedürfnis“, also zweiter Stück.*

Jiný hlas: A druhý bod k otázce potřeby.

Jiný hlas: *Tatsächlich ist dieser Begriff nicht ganz klar...*

Jiný hlas: Skutečně tento pojem není zcela jasný...

Jiný hlas: *Man kann sich aber fragen, ob das Kant zum Vorwurf oder vielmehr zum Lobpreis gereicht.*

Jiný hlas: Je možné se ptát, jestli je možno tuhle nevyjasněnost přičíst Kantovi k dobrému nebo ke špatnému, ke zlému.

Jiný hlas: *Stellen wir uns zuerst mal ein Denken vor, das diesen Begriff überhaupt beseitigen will.*

Jiný hlas: Představme si tedy filosofickou pozici, která by tento pojem zcela chtěla odstranit.

Jiný hlas: *Ein Denken also, das leugnet, dass die Vernunft irgendwelche Bedürfnisse hat.*

Jiný hlas: Totiž koncepci, která by popřela, že rozum má nějakou potřebu.

Jiný hlas: *Was für ein Denken wäre das?*

Jiný hlas: Jaké by to bylo myšlení?

Jiný hlas: *Das wäre ein Denken, das sich streng auf das, was die Sinne darreichen, beschränkt.*

Jiný hlas: To by byl takový rozum, takové myšlení by se orientovalo jenom na to, co nám poskytují smysly.

Jiný hlas: *Das wäre ein sensualistischer Empirismus.*

Jiný hlas: To by byl sensualistický empirismus.

Jiný hlas: *Dem gegenüber hält Kant aufrecht, dass das Übersinnliche, von dem wir nichts wissen können, von dem wir keine objektive Erkenntnis haben können, dennoch in das Denken hineingehört.*

Jiný hlas: Oproti tomu drží Kant to stanovisko, že nadsmyslové, o němž nemůžeme bezprostředně nic vědět [nesrozumitelné] – o němž nemůžeme nic objektivně, ano nemůžeme nic vědět objektivně, o němž nemůžeme mít objektivní poznání, tedy toto nadsmyslové, a to ne objektivně, přesto patří do rozumu.

Jiný hlas: *Also nach ihm umfasst Denken mehr als objektive Erkenntnis.*

Jiný hlas: Pro Kanta tedy znamená myšlení víc než jen objektivní poznání, tedy rozsah myšlení je větší než rozsah objektivního poznání.

Jiný hlas: *Persönlich finde ich das sehr attraktiv.*

Jiný hlas: Osobně to shledávám jako velice atraktivní.

Jiný hlas: *Und würde ich daraus Kant keinen Vorwurf machen.*

Jiný hlas: A nedělal bych z toho tedy žádnou výtku Kantovi.

Jiný hlas: *Nun die andere Seite.*

Jiný hlas: A teď druhá strana.

Jiný hlas: *Stellen wir uns ein Denken vor, das auf die Grenzsetzung, auf die Selbstbeschränkung der Vernunft verzichtet.*

Jiný hlas: Představme si myšlení, které zanedbává stanovení mezí, které zanedbává otázku jak stanovit meze rozumu, otázku kladení mezí rozumu.

Jiný hlas: *Ein Denken also, das vorgibt, objektive Erkenntnis haben zu können, von dem, was unsere Erfahrung überschreitet.*

Jiný hlas: Myšlení, které se zabývá nebo dává zvlášť volno k tomu, jak se zabývat věcmi, o nichž nemáme žádnou zkušenost.

Jiný hlas: *Ein Denken, das sich nicht mehr verpflichtet fühlt, jedes Mal die Prüfung der Erfahrung sich zu unterwerfen.*

Jiný hlas: Myšlení, které si nedává za úkol vždy znovu přezkoumat své výsledky srovnáním se zkušeností.

Jiný hlas: *So ein Denken wäre eine Art Phantasie, in der alles möglich ist.*

Jiný hlas: Takové myšlení by bylo svým způsobem fantazií, v níž by bylo všechno možné.

Jiný hlas: *In der alle Gedanken, ob sie nun in der Erfahrung begründet sind oder nicht, ein gleiches Recht haben.*

Jiný hlas: V níž by všechny myšlenky měly stejné právo, ať už jsou oprávněné nebo ne.

Jiný hlas: *Auch so ein Denken verwirft Kant.*

Jiný hlas: Také takové myšlení zavrhuje Kant.

Jiný hlas: *Er will in seinem Denken zwischen Wahrheit und Unwahrheit unterscheiden können.*

Jiný hlas: Chce, aby bylo možno rozlišovat v každém myšlení mezi tím, co je pravda a co není pravda.

Jiný hlas: *Auch in dieser Hinsicht ist er für mich persönlich attraktiv.*

Jiný hlas: I v tomto smyslu je pro mě osobně atraktivní.

Jiný hlas: *Nun, wenn wir diese beiden Seiten, gegen die Kant sich absetzt, zusammenbringen, dann entsteht von selber so ein Begriff wie Bedürfnis der Vernunft.*

Jiný hlas: Jestliže obě tyhle strany podržíme v mysli, dáme dohromady, tak nám velice plasticky vynikne to, co lze myslet pod tím termínem nebo pod tím slovem potřeba rozumu.

Jiný hlas: *Einerseits ist damit also gesagt, dass wir nur innerhalb deutlicher und ziemlich enger Schranken objektive Erkenntnis, also Erfahrungserkenntnis haben können.*

Jiný hlas: Jednak je tím řečeno, že jen uvnitř [nesrozumitelné] – ještě jednou to zopakuji – jednak je tím pojmem potřeba rozumu řečeno, že jen uvnitř určitých dosti úzkých hranic zkušenostního poznání...

Hejdánek: v tomto užití rozumu máme cestu k poznání otevřenu jen na poměrně úzké cestě zkušenostní.

Jiný hlas: *Andererseits ist damit gesagt, dass das Denken, das philosophische Denken über die Erfahrung hinausgehen darf und sogar muss.*

Hejdánek: A na druhé straně je zároveň řečeno, že myšlení může, a dokonce musí tuto zkušenostní hranici překročit.

Jiný hlas: *Es ist die Würde der Vernunft, über das, was die Sinne darreichen, hinausgehen zu können.*

Hejdánek: Patří to k důstojnosti myšlení, že jde za meze toho, co nám poskytuje zkušenost.

Jiný hlas: *Ja, so viel zur Antwort. Also das vielleicht noch zu Ihrem Ausdruck, dass es zu animalisch sei, dieses Wort Bedürfnis, ne? Ich würde also betonen mögen, dass dieses Bedürfnis der Vernunft sehr entschieden nichts Animalisches hat, sondern eben dasjenige ist, wodurch der Mensch als vernünftiges Wesen sich eben von den Tieren unterscheidet.*

Hejdánek: To je důležité, že to není nic živočišného, nýbrž naopak, že to je to, čím se člověk od všech živočichů liší.

Jiný hlas: *Dann schlage ich vor, dass wir vielleicht mal lesen das Stück über das Vernunftbedürfnis. Das wäre also Seite 270 unten und dann 271.*

Hejdánek: Takže číst něco o té potřebě, konec 270 a začátek 271.

Jiný hlas: *Vielleicht fangen wir dann an mit dem Absatz „Endlich kann ich diesen Begriff noch mehr erweitern“.*

Hejdánek: Začneme tím odstavcem, jak začíná *Endlich kann ich*, jo? Konečně můžu...

Jiný hlas: *Wie sollen wir das machen? Ich lese, Sie übersetzen? Oder? Sie alle haben den Text vor sich und verstehen es. Ich werde es tschechisch sagen und Sie werden mir helfen.*

Hejdánek: Všichni mají před sebou text a já teda teď to zkusím říkat česky.

Konečně můžeme tento pojem ještě dále rozšířit, jde o pojem orientace. Neboť se to může týkat schopnosti orientovat se nejen v prostoru, to jest matematicky, nýbrž všeobecně v myšlení, to jest

orientovat se logicky. Podle analogie lze velmi lehce uhádnout, že to bude záležitostí čistého rozumu vésti, řídit jeho užití, když tento rozum vycházejí ode všech známých předmětů, totiž předmětů zkušenosti, rozšíří svůj obor přes všechny hranice zkušenosti a najde pro něj žádné [nesrozumitelné] prostor pro své objekty vůbec ne.

Jiný hlas: *Bis „findet“, ist das gut?*

Hejdánek: Jo.

Jiný hlas: *Da möchte ich dann betonen die Worte, die Ausdrücke, dass diese logische Orientierung ein Geschäft der reinen Vernunft sein werde.*

Hejdánek: Ujasníme si několik výrazů. Teď první, že to bude záležitost čistého rozumu.

Jiný hlas: *Da ist also ein Gegensatz zu Mendelssohn vollzogen.*

Hejdánek: Tam je vysloven protiklad proti pozici Mendelssohnově.

Jiný hlas: *Es ist nicht die Orientierung mit Hilfe des gesunden Menschenverstandes, sondern mit Hilfe der reinen Vernunft.*

Hejdánek: Není to orientace pomocí zdravého rozumu, nýbrž pomocí čistého lidského rozumu.

Jiný hlas: *Und der Unterschied zwischen beiden kann ich vielleicht nochmal kurz so charakterisieren, dass der gesunde Menschenverstand zum Dogmatismus führen kann, dagegen die reine Vernunft immer kritisch ist und bleibt.*

Hejdánek: A ten rozdíl bych mohl znovu připomenout, totiž že zdravý lidský rozum vede k dogmatismu, kdežto čistý rozum pracuje vždycky kriticky.

Jiný hlas: *Dann zweiter Punkt: Ich möchte auf dieses Wort „erweitern“ zwei Zeilen weiter...*

Hejdánek: Dále bych chtěl upozornit na slovo rozšířit. O dvě řádky dolů, jo? To rozšířit za hranice veškeré zkušenosti, jak dělá rozum.

Jiný hlas: *Also die reine Vernunft, wie ich eben sagte, bleibt nicht innerhalb der Grenzen der Erfahrung, sondern geht darüber hinaus.*

Hejdánek: Jak bylo řečeno, čistý rozum nezůstává v mezích zkušenosti, nýbrž překračuje je.

Jiný hlas: *Vielleicht kann man hier auch noch betonen das Wörtchen „will“, die Vernunft...*

Jiný hlas: *will sich erweitern über die Grenzen der Erfahrung.*

Hejdánek: A tam je možno také zdůraznit, že tam je, že chce rozšířit ten svůj obor přes hranice veškeré zkušenosti.

To jest, ten důraz v tom „chce“.

Jiný hlas: *Also, Denken ist für Kant mehr als nur Verstandesgebrauch im Zusammenhang mit der Erfahrung, Denken ist mehr als das Erwerben objektiver Erkenntnis, Denken ist auch über die Erfahrung hinausgehen.*

Hejdánek: Myšlení je pro Kanta víc než jen použití, tady je rozdíl teda v *Verstand* a *Vernunft*, že tedy toho rozvažování v rámci zkušenosti, je... jak to tam ještě bylo dál? Víc než získávání objektivních poznatků a ještě něco předtím.

Jiný hlas: *Der nächste Satzteil bedeutet dies: wenn das Denken sich so erweitert, oder wenn die reine Vernunft sich so über die Grenzen der Erfahrung erweitert, dann findet sie kein Objekt der Anschauung mehr vor, sondern bloß Raum für solche Objekte. Also, das meint, dass wenn man über Erfahrung hinausgeht, man es mit Gegenständen überhaupt zu tun bekommt.*

Hejdánek: V další části věty vidíme, že když rozum překročí tu hranici zkušenosti, tak že už nemá co do činění s žádným předmětem, žádným objektem názoru, ale pouze s prostorem, kde něco takového najde. A to znamená, že tedy v tom prostoru už nic takového jako předmět, objekt není.

Jiný hlas: *Ja, vielleicht so weit. Darf ich eine Bemerkung nur aus dieser Formulierung...*

--- (1982-04-09 Hendrik Adriaanse – Kant, recense (2) [LVH270VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Hejdánek: ...nicht möglich. Also, es ist eine Frage. Ich bin nicht ganz sicher. Wenn wir das Wort *dieselbe* nicht auf die bekannten Gegenstände der Erfahrung zurückführen dürfen und andere Gegenstände nicht erwähnt werden, also ist es nicht möglich, das Wort *dieselbe* auf die Vernunft, auf die reine Vernunft

zurückzuführen? Das heißt, es ist dort bloß Raum für die Vernunft und nicht für die Gegenstände.

Jiný hlas: Dann würde es bloß Raum für sich selbst oder so was heißen.

Hejdánek: Für die Vernunft, nicht für sich selbst. Also die Vernunft kann in diesen Raum hereintreten, indem sie die Grenzen der Erfahrung überschreitet.

Jiný hlas: Nein, das kann... das geht aus einige Zeilen hervor. Davor geht es hervor: Wenn sie, das ist die Vernunft, von bekannten Gegenständen ausgehend sich über alle Grenzen der Erfahrung erweitern will und ganz und gar kein Objekt der Anschauung, sondern bloß Raum für sich selbst findet. Das müsste es dann heißen.

Hejdánek: Ja? Also das ist keine Möglichkeit?

Jiný hlas: Keine Möglichkeit. Also dann ist es ein bisschen konfus, logisch konfus. Ich weiß nicht, ob es konfus ist. *dieselbe*, also wozu... Ich kann mir das... Das ist ja der Grundgedanke der kantischen Transzendentalphilosophie. Man geht von den empirischen Gegenständen aus. Alles Denken hebt mit der Erfahrung an. Erster Satz der *Kritik der reinen Vernunft*. Aber nicht all unsere Erkenntnis entspringt auch der Erfahrung. Es gibt auch einen Bereich vor aller Erfahrung. Es gibt auch eine Möglichkeit einer Erkenntnis *a priori*. Und diese Erkenntnis hat dann auf Gegenstände überhaupt, so wie Kant sagt, Beziehung. Also Gegenstände, die als... wie soll ich nun das ein bisschen deutlich sagen... vielleicht sage ich es etwas popularisierend am besten... diese Gegenstände überhaupt sind Abstraktionen sozusagen von den empirischen Gegenständen. Also alle raum-zeitliche Qualitäten werden beiseitegelassen. Die Erkenntnis dieses *a priori* ist das Geschäft der Vernunft. Kant unterscheidet zwischen beiden nicht immer ganz deutlich. Das ist dann auch wieder schwierig. [nesrozumitelné] Ja, bitte.

Hejdánek: Prosím vás, já teď nevím, jak jste to teď dohodli, kdyžtak mě opravujte. Já jsem se tam zastavil na té větě a na jednom slovu, to jest, k čemu se vztahuje to *dieselbe*. Zdá se mi, že ten výklad, že se vztahuje k předmětům, tak že je nedostačující, protože se tam mluví jenom o známých předmětech zkušenosti. A tyhle tytéž předměty zkušenosti jsou právě překračovány. Takže by v tom případě, kdyby se mělo za to, že ten prostor je pro známé předměty zkušenosti, tak bychom pak došli k takovému zvláštnímu dilematu, že tam je prostor pro tyto předměty, ale ty předměty tam nejsou. Takže to vlastně není prostor pro tyto předměty.

A proto jsem si vymyslel, jestli náhodou, že by to byla konfúze určitá, jednak logická v tom smyslu, že se tam to vztahuje k něčemu, co tam vlastně předtím není. Že tam říká „pro ně“ a přitom to o těch „pro ně“ to není, jsou tam jmenovány jenom ty, pro které to právě není. A za druhé i myšlenková. A že bychom tomu mohli uniknout tím, že bychom to *dieselbe* vztáhli k rozumu, což je ženského rodu v němčině.

Ovšem byl jsem velmi brskne upozorněn na to, že pak by tam nebylo *dieselbe*, nýbrž že nenalézá ji, nýbrž se. Čili bylo by to zvrtné, čili to nemůže být vyloženo, že to je prostor pro rozum, nýbrž pro to. A tedy v tom případě jsem trval na tom, že to je konfúzní. Odpověď vlastně použila výkladu Kanta, jak to tedy je, ale obávám se, že ten nedostatek toho vyjádření vysvětlen ani přikryt nebyl.

Ještě to vysvětlení z Kanta. To jest, že pro Kanta existuje nejenom poznání ze zkušenosti, nýbrž existuje poznání, které předchází veškerou skutečnost, a tedy tohleto, říkal, že to trochu popularizuje, populárně vysloví, že to jsou jakési abstrakce těch předmětů zkušenosti. A tyhle tytéž abstrakce patří k výbavě rozumu ještě než vůbec k nějaké zkušenosti přijde. A tyhle tytéž abstrakce rozumu že jsou obyvatelkami toho prostoru, o kterém se tady hovoří. Že to nejsou tytéž předměty, jsou to tyhle předměty, ale o těch tady není řeč.

Ganz klar, aber von diesen abstrakten Gegenständen ist hier nicht die Rede. Also ich glaube, dass es doch ein bisschen unlogisch oder grammatisch nicht korrekt hier ausgesprochen ist.

Jiný hlas: Ob es grammatisch richtig ist, das weiß ich auch nicht. Aber mir leuchtet der Gedanke als solcher doch ein. Wir können über die Erfahrung hinausgehen, die Vernunft verlangt das sogar. Wohin gelangen wir dann? Dann kommen wir in einen Bereich, wo zwar Gegenstände da sein können, in dem Sinne gibt es Raum für sie, aber wir können sie nicht feststellen, denn feststellen können wir sie nur mit Hilfe der Erfahrung.

Hejdánek: Tedy nehledě na to, jak je to gramaticky, že jasná myšlenka tato: rozum, když se v tomhle prostoru pohybuje, tak se tam setkává s něčím, ale to nejsou předměty zkušenosti, tedy předměty toho poznání empirického, nýbrž s tím, co... pomozte mi, jak to bylo? Co je tou abstrakcí? Ale to teď neříkal. On... *begegnet... die Vernunft, indem sie die Erfahrungsgrenzen überschreitet, sie begegnet nicht Gegenstände der Erfahrung, sondern Gegenstände... mögliche Gegenstände... möžné předměty... noumenale Gegenstände... noumenální předměty...*

Jiný hlas: *...und in Hinblick auf sie ist dann keine Möglichkeit zur objektiven Feststellung.*

Hejdánek: Tedy ty noumenální objekty nemůže prostě konstatovat, nemůže zjistit, protože zjistit se dají nebo konstatovat se dají teprve ty předměty zkušenosti. S těmi přichází jako s jakousi svou vlastní výbavou, že se nesetkává s tím jako před sebou, nýbrž s tím přichází a teprve to umožňuje, to rozumu umožňuje potom konstatovat i ty předměty toho světa zkušenosti.

Jiný hlas: *Das sagt Kant auch in dem folgenden Satz. Also vielleicht übersetzt sie am besten.*

Hejdánek: To říká taky v další větě a tu teda přeložíme.

Jiný hlas: *Da... also...*

Hejdánek: Protože tedy není rozum v stavu své soudy podřídít nebo podřadit určité maximě na základě objektivních důvodů poznání, nýbrž pouze na základě subjektivního rozlišení, to jest v určení vlastní schopnosti soudit. Vlastní schopnosti soudit.

Máte konec? Tak promiňte, já jsem myslel, že tam teprve něco bude. Tedy není už potom, když se dostane do tohoto prostoru, tak není už schopna soudit podle objektivních důvodů poznání, nýbrž pouze podle subjektivního základu pro rozlišení... a teď není jasný, jak tam je tadyhle to další *Bestimmung*, to jest podle nebo v rámci určení vlastní schopnosti soudit.

Jiný hlas: *Vielleicht nächsten Satz bis Bedürfnis, ja?*

Hejdánek: Tento subjektivní prostředek, který potom ještě zbývá, není ničím jiným než pocit potřeby, která je vlastní rozumu.

Jiný hlas: *Ja. Nun wichtig ist hier natürlich zuerst der Gegensatz zwischen objektiv und subjektiv. Objektiv ist das, was sich aus Erfahrung bezieht. Ja, wie würde man das ein bisschen deutlich machen? Was in der Erfahrung gegeben ist, darüber können wir Menschen uns verständigen. Darüber ist leicht Konsensus möglich. In dem Sinne kann Kant vielleicht das Wort objektiv meinen.*

Hejdánek: Tady je tedy důležité rozlišení mezi objektivním a subjektivním. Objektivní poměrně odpovídá tomu, co běžně rozumíme, a je to lehko rozlišitelné. Co tam ještě, prosím vás, bylo... já jsem...

Jiný hlas: [nesrozumitelné] *Erfahrung...*

Hejdánek: Jo, mluví o zkušenosti, vlastně o předmětech.

Jiný hlas: *Ja, und subjektiv ist dann nicht notwendigerweise das höchstpersönliche, individualistische, das ich mit niemandem teilen kann, sondern subjektiv nennt Kant hier dasjenige, dem dieser Charakter der Objektivität fehlt, abgeht.*

Hejdánek: Subjektivní není to, co je veskrze osobní, subjektivistické, co je zvláštní pro koho, ale pro Kanta je to zejména všechno to, čemu chybí ten objektivní charakter.

Jiný hlas: *Subjektiv nennt er auch das, was der Vernunft zu eigen ist. So, hier gibt er auch als Erläuterung des Wortes subjektiv in der Bestimmung ihres eigenen Urteilsvermögens.*

Hejdánek: Subjektivně nazývá taky to, co je vlastní rozumu. Tady v tom textu říká... on to tam vyjadřuje tím slovem určení vlastní schopnosti myšlení, souzení.

Jiný hlas: *So, dann möchte ich hinweisen auf die Anmerkung, die noch nicht übersetzt ist. Da wird eine Definition des Orientierens gegeben. Man könnte sagen, in dieser Anmerkung wird der ganze Aufsatz zusammengefasst.*

Hejdánek: Ještě se musíme zabývat tou poznámkou, která zatím nebyla přeložená. Je důležitá, protože tam je vlastně ve stručnosti shrnuto, co to je orientování. Orientovat se v myšlení vůbec znamená určit podle subjektivního principu *Fürwahrhalten*, pravdivost, opravdovost, nebo jak to přeložit. Pravda, jo, ano. Určit to, co pokládáme za pravdu podle subjektivního principu v situaci, kdy objektivní principy

rozumu nedostačují.

Jiný hlas: *Sich bestimmen.*

Hejdánek: *Sich bestimmen*, jo, jo, svůj postup určit při zjišťování toho, co považujeme za pravdu nebo při určování toho, co považujeme za pravdu, svůj přístup založit na nebo určit na základě subjektivního principu tam, kde objektivní principy rozumu nedostačují.

Jiný hlas: *Und dann also noch mal dieses Wort Bedürfnis, das hier ganz wichtig wird. Darüber haben wir schon gesprochen. Ich betone noch einmal, dass dieses Wort nicht im Sinne eines – nicht im psychologischen Sinne verstanden werden soll. Es ist nicht ein psychologisches Bedürfnis, sondern es ist ein logisches Bedürfnis, und deshalb nicht ein animalisches Bedürfnis. Es ist das Bedürfnis [nesrozumitelné] mehr oder weniger. Da ist gleich plötzlich eine Analogie gemacht. Haben Sie recht. Das finde ich, ja, haben Sie recht. Ich kann Ihnen sagen, dass als ich diesen Text mit meinen Studenten auf dem Seminar las, dass dann auch sofort dieser Vorwurf gemacht wurde, dass was Kant hier als eine Analogie bezeichnet, im Grunde gar keine Analogie ist, sondern ein ganz neuer Schritt. Also diese Orientierung im Denken, diese logische Orientierung, ist eine erheblich andere, eine ganz andere Orientierung als die geographische und auch als die mathematische Orientierung.*

Hejdánek: Profesor Adriaanse upozorňuje zvláště zase na to, co to znamená ta potřeba, a ukazuje, že to je potřeba rozumu, tedy že to není nic animálního, jak byla předtím řečena námitka Honzova. Že ovšem tam, kde jsou uváděny příklady u těch dvou prvních případů orientovanosti, geografické a matematické, tak že ty případy naopak jsou tohoto typu. A pak je najednou skok teda do logiky a profesor Adriaanse říká: ano, to když jsme probírali se studenty, tak ti se také okamžitě k tomuhle vztáhli, všimli si toho a říkali, že to, co Kant tady uvádí jako analogii, že vlastně žádná analogie není, protože je to krok k té logické orientovanosti nebo orientaci, že je krokem k něčemu úplně novému, jinému, nesrovnatelnému s tím, co tam bylo předtím.

Jiný hlas: *Vielleicht können wir noch ein Stückchen weiter. Jetzt gleich? Ja, wenn Sie wollen. Ja, wenn keine Einwände oder andere Fragen oder sowas kommen, dann [nesrozumitelné] dass der Grund eigen ist, das ist subjektiv. Ja, also, aber das bedeutet nicht, dass alle Vernunft subjektiv sein muss. Man – das hängt natürlich von dem ab, was man unter Logik versteht. Nimmt man Logik im Sinne einer formalen Logik, dann ist sie ganz und gar nicht subjektiv. Dann ist sie in dem Sinne objektiv, dass darüber Konsens erreicht werden kann. Sogar dass da eine exakte Gewissheit erreicht wird. Nimmt man Logik im Sinne einer in materialen Sinne, in einer in einem materialen Sinne, also als Gegensatz zu formal, also im Sinne einer Denklehre, dann – und versteht man das dann transzendental, so wie der Kant das selber versucht hat, dann – muss man immer noch nicht notwendigerweise auf den subjektiven Bereich kommen. Kants transzendente Philosophie soll nicht in dem Sinne, wie das Wort subjektiv hier gebraucht wird, als eine Subjektivitätsphilosophie betrachtet werden. Es gibt da auch eine Wendung – eine subjektive Wendung, die kopernikanische – berühmte kopernikanische Wendung Kants ist eine Wendung zum Subjekt, das ist wahr. Aber dabei ist noch nicht notwendigerweise dieser Vernunftglaube im Spiel, die hier so wichtig wird. Was ist der Unterschied? Der Unterschied kommt da zu Tage, wo es da darauf ankommt, dass die Vernunft, wie er hier sagt, ihren Gebrauch lenkt. also beim Gebrauchen der Vernunft kommt diese Subjektivität ins Spiel.*

Jiný hlas: Měl bych asi dvě námitky, nebo jednu námitku a jednu doplňující otázku. Říkal jste, že jestliže je tomu tak, jak bylo řečeno, to jest, že to, co si rozum přinese s sebou, subjektivita, tak to znamená, že třeba logika je subjektivní.

A teď nevím přesně, abych to nepojal, kde je ten základ. Provedl rozlišení mezi tím, jak chápeme logiku. Jestliže jde o logiku formální, tak ta samozřejmě zdaleka není subjektivní, je možno u ní dosáhnout obrovské míry konsenzu. Ty vztahy, logické zákony mají charakter naprosto objektivní.

Pokud máme na mysli materiální logiku, tak tam to také není nutno chápat subjektivně, alespoň ne ve smyslu transcendentálním. Upozornění na to, že ten kantovský rozum, který se sám orientuje, sám se vede ve svém praktickém učinění, tedy že i po stránce materiální logiky je veden, jestli to správně

interpretuji, do situace, kde už je kontrola objektivní možná. Takže to také není zcela subjektivní. Jestli dobře rozumím, tak námitka spočívala v tom, že protože jsme tady měli předtím objasněno, že subjektivní je to, čemu chybějí objektivní záruky, a ty jsou pouze ze zkušenosti, tak to je subjektivní. Hejdánek: *Natürlich ist hier subjektiv etwas anderes zu denken als im normalen täglichen Gebrauch. Aber die logischen Strukturen, die logischen Gesetze und alles darin, die sind nicht aus der Erfahrung entnommen, nicht auf der Erfahrung begründet, sondern sie gehören zu der Vernunft selber. In diesem Sinne gibt es keine Möglichkeit einer objektiven Unterstützung oder Begründung dieser logischen Gesetze zum Beispiel aus der Erfahrung. Und deswegen, weil sie in diesem Sinne nicht objektiv sind, sind sie subjektiv. So etwa. Im kantischen Sinne natürlich, nicht im allgemeinen.*

Jiný hlas: Samozřejmě je tady subjektivita myšlena jinak než v běžném denním používání. Ale logické struktury, logické zákony a všechno v nich, ty nejsou vzaty ze zkušenosti, nejsou na zkušenosti založeny, nýbrž náleží k rozumu samotnému. V tomto smyslu neexistuje žádná možnost nějaké objektivní opory nebo zdůvodnění těchto logických zákonů například ze zkušenosti. A proto, protože v tomto smyslu nejsou objektivní, jsou tedy subjektivní. Tak nějak. V kantovském smyslu samozřejmě, ne v obecném.

Hejdánek: *Vielleicht kann ich das noch mal ein bisschen erklären. Kant hat seine Transzendentalphilosophie etwa so entwickelt.*

Jiný hlas: Kant rozvinul svou transcendentální filosofii asi následovně.

Hejdánek: *Frühere Philosophien, und das waren dann für Kant namentlich die Leibniz-Wolffsche Philosophie, frühere Philosophien versuchten über das nachzudenken, was dem Seienden als solchem vor aller Erfahrung zukommt.*

Jiný hlas: Dřívější filosofie, a tím se rozumí zejména leibnizovsko-wolffovské filosofie, měly ten záměr nebo chtěly rozpoznávat to, co jsoucímu jako takovému náleží před jakoukoli zkušeností.

Hejdánek: *Also, was konnte man von jedem Seienden vor aller Erfahrung sagen?*

Jiný hlas: Co tedy lze říci o nějakém jsoucnu dříve, než vůbec přijde ke slovu nějaká zkušenost?

Hejdánek: *Ich reihe mal sechs Merkmale auf, die in der mittelalterlichen Philosophie eine gewisse Rolle spielten.*

Jiný hlas: Uvedu šest příznaků nebo znaků, o kterých se mluvilo ve středověké filosofii.

Hejdánek: *Jedes Seiende, so wusste man vor aller Erfahrung, jedes Seiende ist ein res, ein Ding.*

Jiný hlas: Každé jsoucí je věc.

Hejdánek: *Es ist ein ens, ein Seiendes.*

Jiný hlas: Je to jsoucno.

Hejdánek: *Es ist unum, es ist eins.*

Jiný hlas: Je jedno.

Hejdánek: *Es ist aliquid, es ist etwas.*

Jiný hlas: Je to něco.

Hejdánek: *Es ist bonum, etwas Gutes.*

Jiný hlas: Je to něco dobrého.

Hejdánek: *Und es ist verum, es ist etwas Wahres.*

Jiný hlas: A je to něco pravého.

Hejdánek: *Das galt der mittelalterlichen Philosophie nach von jedem Seienden vor aller Erfahrung. Das waren also objektive Merkmale alles Seienden. Man nennt diese Begriffe res, unum, bonum, verum, aliquid, etc., nennt man transcendentalia. Transcendentalia, transcendente Begriffe also.*

Jiný hlas: To podle středověké filosofie platilo o každém jsoucnu před jakoukoli zkušeností. To byly tedy objektivní znaky všeho jsoucího. A tato určení: věc, jedno, dobro, dobré a tak dále se nazývala transcendentálie. Transcendentální pojmy.

Hejdánek: *Was hat nun Kant getan? Er hat gesagt, wir wissen von dem, was dem Seienden vor aller Erfahrung objektiv zukommt, nichts. Das Einzige, wovon wir etwas vor aller Erfahrung wissen können, ist von unserem eigenen Erkenntnisvermögen, von unserer eigenen Vernunft.*

Jiný hlas: Co udělal Kant? Prohlásil, že o tom, co náleží objektivnímu jsoucnu před veškerou zkušeností, nevíme vůbec nic. To, co můžeme připisovat objektivnímu jsoucnu ve svém poznání před veškerou zkušeností, je to, s čím přichází náš rozum sám, čili co patří k jeho výbavě. Čili vlastně jim připisujeme něco, s čím rozum už přichází bez nich, čili do nich vlastně strká.

Hejdánek: *Er hat also den Blick von dem objektiven Seienden auf das subjektive Erkenntnisvermögen gerichtet. Das ist seine berühmte kopernikanische Wende.*

Jiný hlas: Zaměřil tedy pozornost z objektivních předmětů na subjektivní přístup k nim. To je jeho slavný kopernikánský obrat.

Hejdánek: *Subjektiv in diesem Sinne schließt das, was wir objektiv nennen würden, nicht aus, sondern ein. Es handelt sich nämlich um eine Struktur des Erkenntnisvermögens, die allen vernünftigen Wesen, die für alle vernünftige Wesen gleich ist.*

Jiný hlas: Subjektivita v tomto smyslu nevylučuje objektivitu jakousi, protože to, s čím náš rozum přichází, tak to je stejné, s čím přichází rozum každého druhého, čili je to pro všechny přistupující subjekty stejné.

Hejdánek: *Wir alle zum Beispiel können Objekte nicht anders anschauen als in Raum und Zeit. Wir alle können unseren Verstand nicht anders als so gebrauchen, dass wir kausale Zusammenhänge feststellen. Und nach Quantität und Qualität fragen, und so weiter. Das alles gilt für jegliche, für jede Vernunft.*

Jiný hlas: Tak například všichni jsme na tom stejně, že nemůžeme nahlédnout, názorně vidět skutečné předměty jinak než v čase a prostoru. Nemůžeme jinak užívat svého rozumu, než že zjišťujeme kauzální souvislosti mezi [nesrozumitelné] a že se tážeme po kvantitě a kvalitě a tak dále. To všechno platí pro každý rozum.

Hejdánek: *Die Forschung nach diesen aller Erfahrung vorgehenden und alle Erfahrung bestimmenden Merkmalen unseres Erkenntnisvermögens nennt Kant eine subjektive Forschung. Wir könnten es aber auch eine objektive Forschung nennen, denn es ist, wie gesagt, eine Forschung nach dem, was aller Vernunft gemeinsam ist.*

Jiný hlas: A to zkoumání podmínek nebo okolností toho, co předchází veškeré zkušenosti, to nazývá Kant subjektivním zkoumáním, ale my to stejně tak dobře můžeme nazvat objektivním, protože to platí pro každý rozum vůbec.

Hejdánek: *Von dieser Bedeutung von Subjektivität, also Subjektivität im Sinne einer transzendentalen Forschung, von dieser Bedeutung von Subjektivität ist die Bedeutung, die wir hier in diesem Text haben, zu unterscheiden. Subjektivität meint hier, soll hier in Beziehung gebracht werden mit dem Gebrauch der Vernunft.*

Jiný hlas: Od tohoto pojetí subjektivit je třeba rozlišit ono, které máme tady v tomto textu. Subjektivita je zde nebo musí zde být chápána v souvislosti s používáním rozumu.

Hejdánek: *Wenn die Vernunft gebraucht wird, angewandt wird, so soll dieser Gebrauch nach bestimmten Maximen oder Regeln erfolgen. Die Wahl dieser Regeln kann nicht nach objektiven Maßstäben stattfinden. Diese Maximen oder Regeln soll die Vernunft aus sich selbst, aus ihr selbst schöpfen.*

Jiný hlas: Když je používáno rozumu, tak se to musí dít podle jistých maxim. Nemůžeme to podnikat podle nějakých objektivních pravidel nebo norem. A protože ne objektivních, to znamená, že tyto maximy nebo normy musí rozum čerpat ze sebe samotného. *In dem Sinne ist sie dann subjektiv.* A v tom smyslu je to pak subjektivní. *So fort, so fort, ja. Ja, vielleicht setzen wir jetzt die Lektüre fort. Gut. Das heißt noch Ende 172, nicht wahr? Man kann vor allem Irrtum...* Tak předkládáme teď dál, konec, poslední řádku a jedno slovo ze 170 a pak jdeme na další, 171.

Hejdánek: Tak, je možno, lze se zajistit před veškerým omylem, jestliže se nepustíme do toho, že bychom soudili, usuzovali. Všude tam, jestliže se do toho nepustíme, jestli se neodvážíme soudit všude tam, kde nevíme toho dostatečně k tomu, jak je to zapotřebí, nebo kolik je potřeba, nebo kolik je žádoucí pro usouzení.

Jiný hlas: Ano, usouzení.

Hejdánek: *Die Unwissenheit an sich...* Ano, o sobě, není... Dobře, ano. Je sice příčinou omezení, mezí,

nikoliv však omylů. Když nevíme toho dost, tak ta nevědomost není příčinou omylů, nýbrž jenom mezi našeho poznávání.

Ale kde to není tak jednoduché, tak libovolné, nezáleží na naší libovůli, jestli vůbec něco budeme posuzovat, usuzovat nebo ne, jestli to chceme nebo nechceme posuzovat. To jest tam, kde je souzení nezbytné, protože to je skutečná potřeba rozumu a dokonce taková potřeba, kterou rozum sám sobě určuje, pro kterou se rozhoduje, nebo asi tak, kterou sám sobě určuje.

--- (1982-04-09 Hendrik Adriaanse – Kant, recense (2) [LVH270VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Nedostatek vědění nás omezuje. Nedostatek vědění toho, co k tomu úsudku nezbytně potřebujeme, nás omezuje.

Tam je zapotřebí jakési maximy, podle níž určujeme nebo rozhodujeme svůj soud, neboť rozum musí být uspokojen.

Jiný hlas: *Denn die Vernunft will einmal befriedigt sein, da bis dahin haben Sie gelesen, Herr Hejdánek. Ja. In diesem Text scheint mir auf jeden Fall wichtig, dass von diesem Bedürfnis der Vernunft ausgesagt wird, dass sie nicht willkürlich ist, dass sie urteilt nach einer gewissen Notwendigkeit, dieses Wort findet man zwei Zeilen weiter. Also da ist auf jeden Fall wieder mal klar geworden, dass das Bedürfnis der Vernunft nicht ein psychologisches, geschweige denn ein physiologisches oder animalisches Bedürfnis ist.*

Hejdánek: V tom textu považuji za důležité, že se tam hovoří o tom, že ta potřeba není libovolná, svévolná a že má svou vlastní nutnost. O tom se tam mluví dvakrát, že jednak *notwendig* a *nötig*.

A z toho je jasné, že tu potřebu nemůžeme chápat jako potřebu psychologickou, tím méně fysiologickou, či dokonce animální.

Jiný hlas: *Dieses Bedürfnis ist da auf dem Plan, wo, das wird hier auch deutlich gesagt, Mangel des Wissens da ist.*

Hejdánek: Ta potřeba se objevuje, to je tady jasně řečeno tam, kde máme nedostatek vědění.

Jiný hlas: *Und dann wird also die Frage, wie sollen wir in dieser, wie soll die Vernunft in dieser Lage, Mangel und zugleich Bedürfnis, wie soll sie da urteilen?*

Hejdánek: A tedy ta otázka zní: jak v této situaci, kde na jedné straně je nedostatek a na druhé straně potřeba, jak má rozum pracovat, jak má soudit?

Jiný hlas: *Danke schön. Ja, ich möchte ohne weitere Erklärung nochmal den Satz „denn die Vernunft will einmal befriedigt sein“ hervorheben.*

Hejdánek: Ani když bych to vysvětloval, chci ještě zdůraznit tu větičku, že rozum musí být přece uspokojen.

Jiný hlas: *Das ist, da darin liegt schon der ganze Gedanke Kants an die Würde der Vernunft, über die Erfahrung hinausgehen zu dürfen und zu müssen, beschlossen.*

Hejdánek: Tady výrazně vyslovuje Kant tu myšlenku, že důstojnost rozumu veskrze spočívá v tom, že překračuje hranice toho, co je zkušenostně zajištěno, že dává se na cestu...

Jiný hlas: *Vielleicht wollen wir jetzt ein Stückchen überschlagen und überspringen und dann wieder anfangen „So wird für uns nicht weiter zu tun übrig sein“, das ist etwa eine Zeile oder sieben Zeilen weiter, ja?*

Hejdánek: Ted' to přeskočíme, asi o sedm řádek dál, po té dvojtečce, na začátek řádky, tam začíná Kant, pak je dvojtečka a my dál budeme pokračovat.

A tak nám nezbude nadále nic jiného než nejdříve zajisté přezkoumat pojem, jímž se chceme odvážit přejít přes veškerou možnou zkušenost, a to přezkoumat jej, zda je čistý, zda je zbaven protimluvů, rozporů.

A potom přinejmenším přezkoumat vztah předmětu k předmětům zkušenosti a zařadit jej nebo převést tento vztah do čistých pojmů rozumu – tedy rozumění, nebo jak by se řeklo, poněvadž tady se mluví o *Verstand*.

Čímž ho vůbec nečiníme něčím smyslovým, ale přece čímsi nadsmyslovým, přinejmenším schopným pro použití našeho rozumu ve zkušenosti.

Totíž bez této opatrnosti bychom vůbec nemohli takového pojmu použít, ale místo co bychom mysleli, tak bychom blouznili.

Jiný hlas: *Nun, hier sagt Kant ganz deutlich, wie man seine Vernunft gebrauchen soll.*

Hejdánek: Tady říká Kant naprosto jasně, jak má člověk užívat svého rozumu.

Jiný hlas: *Er vollzieht hier zwei Schritte. Der erste ist, den Begriff, mit welchem wir über die Erfahrung hinausgehen wollen, zu bestimmen, zu prüfen.*

Hejdánek: Tady se mluví o dvou operacích a prvním krokem je tedy pojem, vymezení pojmu, kterým překračujeme zkušenost, nebo přezkoušení, vymezení a přezkoušení pojmu, kterým překračujeme zkušenost.

Jiný hlas: *Pojem, jo. Zu prüfen, ob er auch von Widersprüchen frei sei.*

Hejdánek: Přezkoušet ho, zda je prost rozporu.

Jiný hlas: *Also das Erste, was wir in dem Vernunftgebrauch, in dem übersinnlichen Vernunftgebrauch tun sollen, ist die Vermeidung von Widersprüchen.*

Hejdánek: První, co musíme udělat, je zabránit rozporům, rozpornostem.

Jiný hlas: *Das ist für Kant ein Gedanke, den er in verschiedenen Kontexten wiederholt ausspricht.*

Metaphysische Begriffe, übersinnliche Begriffe sollen jedenfalls widerspruchslose Begriffe sein.

Hejdánek: To Kant vždy znovu opakuje: metafysické pojmy musejí být v každém případě takové pojmy, které jsou vnitřně nerozporné.

Jiný hlas: *Aber damit kann es nicht sein Bewenden haben. Damit kann es dabei nicht bleiben.*

Hejdánek: Ale u toho ještě není konec, při tom nemůže zůstat.

Jiný hlas: *Darum... denn Metaphysik ist etwas anderes als formale Logik.*

Hejdánek: Neboť metafysika je něco jiného než formální logika.

Jiný hlas: *In der formalen Logik ist Widerspruchlosigkeit zureichend.*

Hejdánek: Ve formální logice je nerozpornost dostačující.

Jiný hlas: *In der formalen Logik ist eigentlich der einzige, das einzige Grundprincipium das des zu vermeidenden Widerspruches. Das Principium Contradictionis.*

Hejdánek: Ve formální logice je vlastně nejzákladnějším principem znemožnění rozporu, to jest zásada vyloučení rozporu.

Jiný hlas: *In der Metaphysik dagegen hat man's nicht nur mit Verhältnissen von Begriffen zu tun, sondern mit den Inhalten der Begriffe, mit Gegenständen.*

Hejdánek: V metafysice nejde jen o vztahy mezi pojmy, nýbrž jde o obsahy pojmů, to jest o předměty.

Jiný hlas: *Nehmen wir zum Beispiel den Begriff Gott.*

Hejdánek: Vezměme třeba pojem Bůh.

Jiný hlas: *Es kommt nicht nur darauf an, ob die Bedeutung dieses Begriffes Gott konsistent ist, also in sich widerspruchslös.*

Hejdánek: Nejde nakonec jen o to, zda obsah tohoto pojmu je konsistentní, to jest nerozporný.

Jiný hlas: *Sondern auch darum, ob dieser Gott existiert.*

Hejdánek: Nýbrž také o to, jestli tento Bůh existuje.

Jiný hlas: *Ob er ein Gegenstand ist.*

Hejdánek: Je-li předmětem.

Jiný hlas: *Das zu bestimmen, setzt Kant seinen nächsten, seinen zweiten Schritt, den er umschreibt als das Verhältnis des Gegenstandes zu den Gegenständen der Erfahrung unter reine Verstandesbegriffe bringen.*

Hejdánek: A to je právě obsahem toho dalšího kroku Kantova, když mluví o tom, že jde o vztah předmětu k předmětům zkušenosti. A že tenhle ten vztah mezi obojím je třeba uvést do čistých pojmů rozumného vědění, nebo jak se to řekne?

Jiný hlas: *Jo. So, wenn wir diesen zweiten Schritt auch vollziehen, wird unser... wird etwas Übersinnliches, von dem wir einen Begriff zu machen versuchen, tauglich zum Erfahrungsgebrauch.*

Hejdánek: Tak se tedy to, co jsme mysleli nikoli na základě zkušenosti, ocitá v pozici, že je to schopno, že

prostě toho může být použito v myšlení.

Jiný hlas: *Vollziehen wir diesen zweiten Schritt nicht, dann verfallen wir der Schwärmerei.*

Hejdánek: Jestliže tohle nezajistíme, jestliže neprovedeme tyhle dva kroky, tak upadneme do blouznění.

Jiný hlas: *Dann haben wir eigentlich keinen Begriff, also einen Denkinhalt, sondern dann faseln wir nur etwas, dann haben wir Worte, die aber keine Begriffe sind.*

Hejdánek: Pak nemáme k dispozici pojem, nýbrž jen jakési fáze, prostě jen mluvení v špatném smyslu, povídání, jenom slova, ale ne pojmy, bez pojmů.

Jiný hlas: *Also, Schwärmen heißt für Kant Worte benutzen, ohne dass man... ohne dass sich dabei überhaupt etwas denken lässt.*

Hejdánek: Blouznit znamená u Kanta užívat slov, aniž bychom si přitom dost přesně něco mysleli.

Jiný hlas: *Und das ist etwas, das viele, die sich als Denker ausgeben wollen, dennoch tun: schwärmen.*

Hejdánek: A to je přece něco, co mnozí, kteří předstírají, že myslí, dělají. To jest blouzní.

Jiný hlas: *Es ist deutlich, wen Kant hier im Auge hat: Jacobi und seine Nachfolger.*

Jiný hlas: *Vielleicht fangen wir nun... já nevím, do kdy máme čas. Wir haben schon eigentlich nach unseren Begriffen, kann man auch sagen, wir schon ein Ende zu machen. Ted' se zeptám, jestli budeme pokračovat, nebo se to dozvíme ted'ka a dopovíme to v té desáté hodině. Also, vielleicht wenn Sie glauben, etwas noch für eine Ergänzung...*

Jiný hlas: *Ja, ich möchte, vielleicht wird das zu lange und darum auch zu spät, aber lesen Sie bitte noch mal selber auch das, was Kant über die Denkfreiheit auf Seite 280 und 281 sagt.*

Jiný hlas: Možná to bude dlouhé, ale prosím vás, přečtěte si ještě důkladně to, co píše Kant o myšlenkové svobodě na straně 280 a 281.

Jiný hlas: *Das ist nicht nur die Stimme Kants, so wie er am reinsten und am tiefsten klingt, es ist auch ein Wort, oder es sind Worte, die für unsere Situation im 20. Jahrhundert höchst bedeutsam sind.*

Jiný hlas: To není jenom hlas Kantův, který tady silně hovoří, ale je to něco, co promlouvá do nejaktuálnější naší situace ve dvacátém století.

Jiný hlas: *Die Wahrheit...*

Jiný hlas: Honza říká: pro Kanta je zkušenost něco jako pravda. Kant nemá žádné podezření či zajištění proti ní.

Jiný hlas: *Für Kant ist Erfahrung das Ergebnis einer Zusammenarbeit zwischen Sinnen und Verstand.*

Jiný hlas: Pro Kanta je zkušenost jako výslednice spolupráce smyslů a rozumění, z toho nižšího rozumu.

Jiný hlas: *Also Erfahrung ist unter Verstandesgesetzen gebrachte Wahrnehmung.*

Jiný hlas: A tak je tedy zkušenost vnímání podřízené, podrobené zákonům rozumění.

Jiný hlas: *Der Bereich der objektiven Erkenntnis ist mit dem Bereich der Erfahrung koextensiv.*

Jiný hlas: Oblast objektivního poznání je s oblastí zkušenosti koextenzivní, to jest sahá ve stejných mezích jako ten první.

Jiný hlas: *Objektive Erkenntnis ist für Kant ganz gewiss wahre Erkenntnis.*

Jiný hlas: Objektivní poznání je pro Kanta zcela určitě pravdivé poznání.

Jiný hlas: *Darum ist Erfahrungserkenntnis auch ganz gewiss wahre Erkenntnis.*

Jiný hlas: A proto je také zkušenostní poznání nepochybně poznáním pravdivým.

Jiný hlas: *Es fragt sich aber, ob die wahre Erkenntnis auf den Erfahrungsbereich beschränkt ist.*

Jiný hlas: Ovšem je třeba se ptát, jestli poznání pravdivé je omezeno na zkušenost.

Jiný hlas: *Kant würde diese Frage, wie mir scheint, so beantworten, dass er den Wahrheitsbegriff erweitern möchte.*

Jiný hlas: Kant by na to asi, jak se mi zdá, odpověděl tím, že by rozšířil pojem pravdy.

Jiný hlas: *Wahrheit im primären Sinn ist die Wahrheit der objektiven Erkenntnis, also der Erfahrungserkenntnis.*

Jiný hlas: Pravda v primárním smyslu je pravdou objektivního poznání, tedy pravdou zkušenostního poznání.

Jiný hlas: *Wahrheit im erweiterten Sinn kann auch für diejenigen Einsichten gelten, die über die Erfahrung hinausgehen.*

Jiný hlas: V druhotném, v rozšířeném významu může pravda platit i o vhladech, které jsou za hranicemi zkušenosti.

Jiný hlas: *Also zum Beispiel philosophische Einsicht.*

Jiný hlas: Jako například u vhladů filosofických.

Jiný hlas: *Kant beansprucht für seine eigene Transzendentalphilosophie auch Wahrheit.*

Jiný hlas: Kant si dělá nárok pro svou filosofii transcendentální nárok na pravdu.

Jiný hlas: *Und nicht nur für das, was er über die reine Vernunft sagt, sondern auch das, was er über die praktische Vernunft und über die Urteilskraft sagt. Auch in den Bereichen kann eine philosophische Erkenntnis möglich, die auf Wahrheit Anspruch machen kann.*

Jiný hlas: A nejen pro to, co říká o čistém rozumu, ale také pro to, co říká o praktickém rozumu a o soudnosti. I v těchto oblastech je filosofické poznání možné, které si na pravdu může dělat nárok.

Jiný hlas: a tak filosofické poznání, které si určitě dělá nárok na pravdivost, se může týkat nejen té oblasti čistého rozumu, ale také praktického rozumu a usuzování.

Dann habe ich vorgeschlagen, dass wir *Schluss machen*. Gut. Wie es klar geworden ist, war es eine Schade, dass wir nicht besser *Vorarbeit* gemacht haben, also, das war ein Fehler, wir sollten es ins Tschechische übersetzen und auch [nesrozumitelné] drei Abende, besser drei Abende für alles wie heute.

Das ja, ich habe ihn gefragt, wie er das getan hat. Und dann hatte er gesagt, nun, ich habe mal so eine kurze Einleitung gegeben und dann so eine Übersicht über das, was drin steht und dann konnte die Diskussion kommen. Und das schien mir auch eine gute Methode, also das habe ich dann auch für heute Abend versucht. Aber ich wusste nicht, dass die Sprachschwierigkeiten so groß waren. Dass also in der Tat alles zuerst noch übersetzt werden musste, der Text. Sonst hätte ich mich auf kleinere Portionen beschränkt.

Jiný hlas: Ja, in jedem Fall war es sehr wichtig, dass wir auf diese Lektüre aufmerksam gemacht worden sind und wir haben es jetzt in unseren Händen, wir werden es noch lesen und diskutieren und vielleicht das nächste Mal...

Jiný hlas: Ja, das könnte natürlich auch sein...

Jiný hlas: ...werden wir ein bisschen mehr in der Lage sein, Ihnen sinnvolle Fragen oder mehr sinnvolle Fragen zu stellen als heute. Also bitten um Verständnis für uns und Entschuldigung.

Jiný hlas: Na, das ist nicht nötig.

Jiný hlas: Wir werden es versuchen nach dem nach diesem Seminar es zustande bringen es besser besser zu verstehen. Sonst bin sind wir äußerst dankbar für Ihre Anwesenheit überhaupt und hier besonders und hoffen, dass dass wir Sie mal wieder sehen werden. Wir wünschen Ihnen alles Gute für Ihre Arbeit in Holland und auch, dass ein Teil Ihrer Gedanken auch auf uns orientiert wird in Zukunft. Und danke für heute.

Jiný hlas: Dankeschön, ja. Darf ich noch mal... ja, ich will mich auch gerne bedanken für alle konzentrierte Aufmerksamkeit, die ich hier immer wieder finde. Das vorigemal vor anderthalb Jahren, als ich hier war, auch diesmal wieder. Ich vergegenwärtige mir, wie groß die Schwierigkeiten sind, sich in diesem Geschäft ein bisschen einzuleben, besonders in Ihren Umständen, und wie Sie das dann doch zustande bringen, das hat meine große Bewunderung. Und deshalb bin ich auch gerne hier. Nur will ich natürlich versuchen, die Texte so vorzubringen oder so zu Gespräch zu bringen, dass es dem Vorverständnis der Teilnehmer am besten entspricht. Also wenn da Vorschläge Ihrerseits wären, es anders zu machen, dann höre ich das gerne. Und Sie hatten, glaube ich, einen Vorschlag, also kleinere Stück Text oder wie soll man das machen?

Například teď, když jsme měli ten časový nátlak, tak to bylo docela dobré.

Jiný hlas: Ja, ja. Und die Einleitung, war das nützlich?

Jiný hlas: Zajisté, zajisté. *Interesantní* a užitečné.

Jiný hlas: Ja, ja. Ja, vielleicht wenn ich dann noch einmal komme, dann gebe ich keine Vorträge mehr, dann lesen wir nur noch mal so ein paar Abende hintereinander den Text mit dem Buch. Ja, ja. Das war wirklich gut. Wir alle sind jetzt sozusagen mit Levinas ein bisschen vertrauter.

Jiný hlas: Ja, ja. Ja, so muss das auch sein. Ja, das möchte ich auch erreichen.

Jiný hlas: Pro tu další četbu je to velice důležité. Protože když člověk čte a není orientován, tak je to vždycky velice těžké se u těch hlavních myšlenek udržet, protože člověk vlastně neví, že jsou tak důkladné, tak důležité a tak dále. Když už člověk alespoň trochu to prvořadá od toho druhořadého oddělit dokáže, pak to pro Levinase je skutečně podařené.

Jiný hlas: Ja. Und das war schon vorher übersetzt?

Jiný hlas: Ano, v jednom případě to bylo přeloženo, ale když profesor De Boer přišel, tak řekl, že tady chce číst jiný text, než jsme zamýšleli, a ten nebyl přeložen. Takže jsem se během dne snažil to přeložit, ale mohl jsem udělat jen menší část, also war es eigentlich auch nicht ganz gut anwesend. Und das, was übersetzt worden ist, also das gehörte zu einem anderen Seminar, wo man nur Deutsch gesprochen hat, also war es ein bisschen überflüssig, aber nicht wirklich. Wir werden es noch verbessern, diese beide Übersetzungen und in die Hände der Leute es geben.

Hejdánek: Man muss immer dazu zurückkommen, das ist ein Ende [nesrozumitelné].

Jiný hlas: Vielleicht wäre das auch eine gute Planung für meinen nächsten Besuch, dass diese Texte inzwischen übersetzt werden und dass wir dann mit Hilfe der Übersetzung noch einmal detaillierter darauf eingehen.

Hejdánek: Wissen Sie, wir alle, die wir *Philosophie* studiert haben, wir alle wissen etwas über Kant, aber sehr wenige gibt es Leute, die wirklich zum Beispiel die *Kritik der reinen Vernunft* gelesen haben...

Jiný hlas: Wie Mendelssohn, ja, ja.

Hejdánek: So eine Leseprobe ist sehr wichtig, damit man hineintritt, nicht nur bei den Phrasen über Kant stehen bleibt.

Jiný hlas: Stimmt, ja, das fand ich auch gut.

Hejdánek: Nun also, dann haben wir schon wieder ein Programm für das nächste Mal, ne? Gut, also vielen Dank!

Jiný hlas: Díky vám. Nashledanou. Wiedersehen, Professor. Wiedersehen, alles Gute.